

LARS OVE SELJESTAD

BLIND

roman

översättning: Per Olaisen

Lindelöws bokförlag

Innehåll:

Världens minsta 9

Fars tal 43

Renfitta 79

Pissnödig 107

Bröllopsresa 143

Cowboy 179

Karneval 203

En ljusglimt 225

*They hurt you at home and they hit you at school
The hate you if you clever and they despise a fool
Till you're so fucking crazy you can't follow their rules
A working class ...*

*When they 've tortured and scared you for twenty odd years
Then they expect you to pick a career
When you cant really function you're so full of fear
A working class ...*

UR JOHN LENNON: WORKING CLASS HERO (1970)

Världens minsta

Geir Kinsarvik raglar längs Ostertorsteinweg och önskar att han skulle drabbas av blint våld. Att någon drog upp en pistol, en tung blåsvart Vis wz. 1935, en förstagenerationens tyskproducerad SS-Polizeipistol med tydliga stämplrar som föreställer den tyska örnen till punkt och pricka, riktade den mot hans hjärta och tryckte av. Han kunde se det framför sig. Där på den skumma gatan, precis när han korsar Ziegemarkt, dyker det upp en mörk oidentifierbar person, som närmar sig honom med bestämda steg, går nästan in i honom när de passerar varandra, ingenting att lägga märke till för andra som eventuellt befinner sig i närheten. Två män som av en slump passerar varandra där på den nattmörka gatan, och sedan nästan knuffar till varandra, innan de fortsätter åt var sitt håll, var och en till sitt. Bara det att den ene av dem inte fortsätter. Den mannen, som är Geir Kinsarvik, öppnar munnen som om han överraskas av något, rätar liksom på sig innan han faller omkull i en sned långsam rörelse mot den grå gatstenen, eller kanske hellre mot den blekt röda gatstenen för dem som cyklar. Ungefär där, i övergången mellan gångväg och cykelväg ramlar han ihop. Och blir liggande. Ett stort mörkt sammankrupet foster som täcker en knäckt sprutspets och en välanvänd brun bit tuggtobak. Tills han en halvtimme senare hittas av en grön och vit polisbil, några förbipasserande nattsuddare som ignorerar honom eller en herrelös hund som strövar omkring i Viertel natte-

tid, som blir intresserad av blodlukten, som snusar på det röda blodet som har börjat stelna på trottoaren, men som vinglande springer vidare utan att röra honom.

Så kunde det vara, tänker han, en snabb skarp smäll, en ljusglimt, kanske ett smärtsamt stick. Och sedan frihet. Ett intet. Tomt. Tomma papper. En ny start. Eller för alltid befriad. Han visste inte. Kunde inte veta. Men hoppades mest på det sista. Evig frihet. Evig frånvaro. Evig tomhet.

Var ville han helst bli skjuten? På Ziegemarkt, i närheten av statyn, den saken var klar. Men var i kroppen? I huvudet eller hjärtat? Först var han inte riktigt säker. Första tanken var ett skott mot huvudet. En ett kilo tung Vis med 9 mm:s kaliber riktad direkt mot bakhuvudet eller tinningen skulle väl göra nytta. Kort. Bestämt. Vorbei. Und Tschüss! Han hade tänkt mycket. För mycket. Han hade huvudvärk. Men var det där det gjorde mest ont? Han var inte säker. Ville att kulan skulle gå in i honom där det gjorde som mest ont. Var det hjärnan eller hjärtat? Hans hjärna insisterade på att det var den som bar de största smärtorna, det största nederlaget, och som därmed hade rätt att dö först. Men hans känslor ansåg att de hade förtur. Nu är det vår tur att komma först, insisterade de. Pistolen måste riktas mot hjärtat. Så att vi är de första som blir fria.

Geir Kinsarvik visste inte riktigt, tyckte att både hjärta och hjärna hade bra argument. Kanske kunde han få ett dubbel-skott? Att två män kom fram till honom samtidigt? Att de tryckte av i exakt samma millisekund? Och att hjärnan och hjärtat befriades på en och samma gång? Nej, det skulle inte gå, trodde han. För det första skulle det säkert bli en tidsdifferens mellan avtryckningarna. Det skulle inte gå att koordinera de två skotten så exakt att skotten avfyrades samtidigt. Kanske skulle en av männen snubbla? Kliva på ett halt tuggummipapper, bli försenad av en förbipasserande bil? Kanske skulle pistolen fastna i kavajslaget eller fickan när han drog upp den? För att inte tala om risken för de två som skulle göra det. Två skott

på så nära håll. Nej, det var omöjligt. Det skulle ju vara livsfarligt för de två mördarna. Geir Kinsarvik hade tillräckligt på sitt samvete för att han inte skulle krångla till saker och ting ännu en gång när han nu stängde dörren efter sig. Och gick för alltid.

Det säkraste var ett huvudskott. Det var han övertygad om. Ett bestämt skott från en pistol som trycktes direkt mot tinningen eller bakhuvudet kunde inte missa. Helst ville han ha ett nackskott. Han ville slippa att se ögonen på den som gjorde det. Han ville helst inte se honom alls. Det längsta han kunde sträcka sig var att han bara hörde försiktiga steg bakom sig, kanske ett litet luftdrag när kavajen drogs åt sidan, pistolen som gled fram i en lugn, rund rörelse. Det lilla sticket av kall metall mot den nyklippta nacken. Och så slutet. The End. Beautiful Friend. The End.

Dessutom kunde mannen med pistolen missa om han, Geir Kinsarvik, rörde på huvudet, böjde på knäna eller instinktivt drog till sig huvudet när han såg den andre komma emot sig eller kände pistolen mot huvudet. Han hade sett det på film, flera gånger hade han sett hur ett skott mot den skelethårda tinningen missade, pistolen som gled mot skallen, kulan som for åt sidan så att det knappt blev ett köttsår, en ränna strax ovanför örat. Smärta, ja, men inte slutgiltigt. Keine Endlösung. Geir Kinsarvik ville ha en Endlösung. Han ville bli färdig. Få det avklarat. Han hade tagit fel steg under så många år att han inte ville tillåta sig fler tabbar. Hela hans liv hade varit fyllt av misstag. Från dag ett hade han varit en oönskad utväxt, ett skrattretande missfoster. Och nu avsa han sig alltsammans för gott, hade betalat avgiften, hade inte mer att erbjuda. Det fanns bara en väg ut. Han fick inte göra fel den här gången också. Detta var hans sista chans att visa att han var det han aldrig hade varit. En man.

Han bestämde sig för nackskottet. En tung svart Vis tryckt mot den lilla fördjupningen, precis i övergången mellan nacke

och huvud, mitt mellan de två starka nacksenorna som huvudet balanserade på, kunde inte misslyckas. Det var en säker vinnare. Juniorprofessor Kinsarviks död skulle bli ett ouppklarat mysterium både för polisen, kollegerna vid GSSS, hans före detta vänner såväl som familjen han hade lämnat hemma i Norge. Mor i Stavanger och brodern hemma i Odda och hans frånskilda hustru i Oslo, och inte minst Marius, sonen, skulle besparas den negativa påverkan han hade haft på dem genom sitt misslyckade och förfelade liv. Det måste vara en lättnad för dem alla att veta att han, Geir Kinsarvik, inte längre existerade. Så kunde de alla gå vidare med sina liv, utan att tänka på att han kunde komma tillbaka och orsaka problem. Han visste vad han hade gjort. Han hade skadat och oroat fler än vad som var bra. Han måste sätta punkt om han inte skulle förstöra ännu mer för dem som han efter hand hade insett betydde något för honom. Men det var för sent. Alldeles för sent. Det han trodde innehöll hopp och framtid, hade fyllts med smärta och ett hopplöst förflutet. Oavsett hur han sprattlade och menade väl, lurade han sig själv och de andra allt längre in i det förflutnas spindelnät, tills de alla hängde och dinglade, längre från varandra än någonsin tidigare. Han hade försökt. Och misslyckats. Så många gånger att han inte hade mer att förlora. Han hade försökt närma sig när han förstod, men han uppnådde inget genom att anstränga sig. Bara större avstånd. Bara mer smärta, både inom sig själv och i de andra. När det brast hade han rest hem till Norge. Besökt den bror som var en främling. Besökt fars kalla grav. Hälsat på den utflyttade modern och hennes läkare. Värst hade mötet med den sexårige sonen varit. Amalie hade inte velat träffa honom. Hon hade fått nog, skrev hon. Han kunde besöka hennes föräldrar så skulle hon se till att Marius var där. Och det var han. En tunn liten pinne, med oroliga ögon. En främmande sexåring, en skolpojke som tittade på sin far med rädda ögon, som tackade lågmält för den röda schweiziska fickkniven. Den

med alla funktionerna. Den största av dem alla. Men han trodde inte att han fick lov av sin mor att ta emot den. Kanske far kunde ha användning för kniven själv? Han tyckte den var fin, det var inte det. Den såg bara lite farlig ut. Geir Kinsarvik kände den gamla ilskan flamma upp inom sig. Inte ens detta unnade hon honom. Att ge sin egen son en fickkniv. Att visa honom att han var pojke och man. Att ge sin son den ultimata fickkniven, den schweiziska scoutfickkniven som han själv hade drömt om under sin barndom, men som han visste var ouppnåelig. *Den* hade han velat ge sin son, honom som han knappt kände, eftersom hon hade försökt hindra hans karriär genom att vägra flytta med till Tyskland när han fick chansen som han hade väntat så länge på. Han såg Amalies fruktan spruta fram i sonens ögon. En rädsla skapad av honom, *han* som bara ville ge sin son en gåva att minnas sin far för. En gåva som sonen inte vågade ta emot, eftersom han var rädd för knivar. Eftersom han var rädd för fadern. En gåva som han också var rädd för att inte ta emot. En liten pojke fångad mellan mor och en far som aldrig var där. Jag tror att mormor och morfar väntar på mig, hade pojken sagt med sin svaga röst. Inte ens ett hej då pappa, eller en kram, eller ett handslag. Det var som om han var rädd för att röra vid fadern. Som om han var rädd för att bränna sig. Ja, men du, men Marius, vi har ju fortfarande gott om tid, gå inte, gå inte, snälla du, hade han stammat fram. Vi skulle ju vara tillsammans i två timmar. Jag har ju nästan inte hunnit prata med dig. Geir Kinsarvik stod på huk i det höstvåta gräset i trädgården i Vinderen. En trädgård han mindes från varmare dagar, men som nu var kall, våt och slipprig. Han kände gräset glida under sig, kände illamåendet i magen, kände orden som irrade runt i halsen. Han ropade. Vänta, Marius, vänta, gå inte. Och såg sonen rygga bakåt med rädda ögon innan han for runt och sprang iväg med vitknutna händer och konstiga ryckningar i nacken, mot glasdörren där Kåre och Edna stod och väntade. Geir Kinsarvik

som försökte springa efter honom. Geir Kinsarvik som inte kan röra sig. Geir Kinsarvik som tittar upp mot de stela ansiktena bakom glasdörren. Geir Kinsarvik som ser sonen rusa upp för trappan till den vita villan. Geir Kinsarvik som ser sonens vita knytnäve öppna sig när han kommer fram till dörren. Den röda kniven som föll och hamnade i det våta gräset. Geir Kinsarvik som vill gå bort till dörren, mot de stela ansiktena, mot den ryckiga grå tröjryggen, som vill gå och plocka upp den röda kniven som nästan försvinner i det gröna slemmiga gräset, som vill plocka upp honom och tvinga in den i sonens knutna näve, tvinga in den i den stängda handen. Och vara far. Men scenen är inte sådan. Scenen är den att Geir Kinsarvik står kvar utan att fötterna rör sig. Han sträcker spretande fingrar mot sonen som försvinner bakom vardagsrumsgardinerna. Det går en ryckning genom hans ansikte. Han blundar. Öppnar och knyter nävarna. Fångar luft med händerna. Famlar efter något som är försvunnet. Som kanske aldrig funnits där. Som kanske aldrig fanns. För honom. Geir Kinsarvik som i en långsam rörelse, som ser ut att göra ont, vänder sig om och går mot den stängda grinden. Geir Kinsarvik som avdomnad lyfter upp slån och knuffar upp den vita grinden i staketet framför sig. Geir Kinsarvik som vänder sig om när grinden slår igen bakom honom med ett klick av metall mot metall. Det svaga klicket som väcker honom, som får honom att titta upp mot dörren ut till trädgården, där han bara ser en vit gardin som hänger framför glaset, och kanske någon som står i mörkret där bakom. Men säker kan han inte vara.

Sådana glimtar. Sådana minnen om nederlag är det som Geir Kinsarviks tankar består av där han går över Ziegemarkt och drömmer om blint våld. Idén hade han fått från Weserkurier. Han hade läst om en man i hans egen ålder. En man i början av de fyrtio som hade blivit offer för blint våld då han en sen fredagskväll hade korsat torget på väg hem efter att ha varit ute på stan en sväng. När han hade korsat Ziegemarkt

Fars tal

Hans far hade redan sagt det åtskilliga gånger. Du kommer att bli besviken många gånger i livet, min pojke. Du måste sänka dina ambitioner. Du får inte sikta så högt. Ju högre du siktar, ju högre blir fallhöjden. Tänk på räven i Aesopos fabler. Han slavade åt faraonen i Egypten så som jag har slavat åt storkapitalet i Odda. Och jag ska berätta en sak för dig som livet har lärt mig. Det är fan till ingen nytta att sikta högt. Till slut slår man ihjäl sig. Aesopos hade rätt, han visste vad han talade om. *Högt hänger de. Och sura är de*, sa räven om rönnbären. Så är det, pojken min. Det kan du lika så gott lära dig direkt. Ju tidigare, desto bättre. Eller tänk på Sandemose och den så kallade Jantelagen. Det är inte Jantelagen. Det är Oddalagen. Det är själva livets lag för människor som vi. Du ska inte tro att du är något. Du ska inte tro att du är bättre än oss. Det är så det är. Det är så vi överlever. Det är så vi tänker för att hålla ut och så stöttar vi oss på de andra som är likadana som oss. Som tänker på exakt samma sätt. Som står på samma plats i hierarkin. Och som sliter med samma problem. Jag vet att du är ung. Jag vet att du vill upp och fram. Men jag är mycket rädd för att du kan skada dig allvarligt på grund av din driftighet. Det kan lika gärna vara en driftighet som leder mot döden, som den kan leda till livet. Även om dina lärare, dina böcker och det fina folket i teve säger något annat till dig. De berättar det för dig för att du ska vara med och stötta deras liv och ambi-

tioner. Korten är utdelade i förväg i det här spelet, min pojke. Och du har inte de bästa korten. Tja, det är mycket möjligt att du sitter där med två par eller ett ess, men du kan ge dig fan på att det är någon som sitter där med fullt hus eller royal straight flush. Så är det i det stora samhällsmaskineriet. Och så är det här i Odda. Kom ihåg det. Kom ihåg att de högsta klasserna var de som hittade på det här spelet. Att de har utvecklat reglerna under hundratals år. Tusentals år. För att sådana som jag och du och Aesopos ska stå på näsan. Glöm aldrig att de högsta klasserna har råd att förlora ett spel eller två. De har att ta av. Missar de en pott har de alltid nytt kapital att skjuta in. Det är annorlunda för dig, min pojke. Förlorar du en pott som är lite för hög är du färdig. Så är det inte för de andra. För dem låter det: *förlust eller vinst gör detsamma*. Men det är för att de har råd med det. Det gäller inte livet. Det gäller inte märg och ben. De satsar inte allt på ett kort. Så ser det i alla fall ut. Och om du reser härifrån någon gång, som du säkert vill, och börjar studera i en stor stad i östra delen av Sydnorge, som du säkert vill, så kommer du att träffa många som uppför sig som om de satsar allt på ett kort. Som om de spelar samma spel som du. Som om de ger fan i det. Som om de bara kör på. Som om de går till botten med sitt skepp. Vet då att detta också är en del av spelet. De kommer att vara läkarungar. De kommer att ha mödrar och fäder som är advokater med feta löner. Inhämtade från sådana som oss. De kommer att ha fäder som har chefspositioner i kommunen. Några av dem kommer att vara politikerbarn eller barn till folk som sitter högt uppe i den statliga byråkratin. Några av dem kommer troligen att vara kolumnister i de största rikstidningarna. Troligen kommer några av dem också att ha danskklingande namn, stora gårdar och gammal dansk aristokrati i ryggen. Vet att dessa en dag kommer att svika dig. Vet att när det blir allvar, när mörkret sänker sig, när nätterna blir kalla, så sticker de hem till mor och far. Till fädernesgården. Till farsarvet. Och

blir läkare, advokater, journalister eller statssekreterare som föräldrarna. Medan du sitter kvar ensam. Och det enda farsarvet jag har att ge dig är besvikelsen och min bitterhet. Den enda odalgård jag kan erbjuda dig är smältverket. Och den är inte min. Den ägs av aktieägarna i BOC, British Oxygen Company, som är en världsomspännande gaskoncern med femtiotusen anställda och en omsättning på flera hundra miljoner pund årligen. I BOC:s styrelse sitter det flera sirer och jarlar och engelska överhusrepresentanter än du kan räkna på fingrarna. Och det är de som är de verkliga ägarna av din fädernesgård. Deras ord är lag. Det är de som bestämmer över vårt hus. Inom de ramarna som de satt upp kan vi försöka skapa oss ett liv. Ett liv som är uthärdligt. Även om det inte är något drömliv, inget teveliv, inget bokliv. Men det är ett liv, ett materiellt liv, som är värt att leva. Tack vare de andra. Tack vare dem som sitter i samma båt. På så sätt överlever vi röken, smutsen och skiten till pensionen eller lungcancern kommer och tar oss. Så är det. Du får inte glömma de andra, det är de som gör livet uthärdligt. Jag säger det igen: det är de som gör livet uthärdligt. Visst vet jag att det fanns franska filosofer i Paris som skrev böcker och drog vidlyftiga konklusioner som att *Helvetet är de andra*. Där hade medelklassen och överklassen fullständigt fel. Helvetet är inte de andra. Bara den som sitter högt uppe på sin aristokratiska piedestal kan komma på att skriva eller säga något sådant. De andra de utgör själva himlen. Har du det bra med de andra, då har du det bra med dig själv. Om du inte finner dig tillrätta i kollektivet blir du olycklig. Det kan komma att kosta dig livet. Kom ihåg det. Och medan jag har dig här: Glöm inte att för att komma överens med de andra måste du veta din plats. Din plats är här, här på smältverket, här i smältverkshuset. Här på Røldalsvegen 50 bland alla de andra 23 smältverksfamiljerna. Där du har granar, lekkamrater och vänner sedan du växte upp. Se på mig. Jag har hundra meter att gå för att komma till jobbet. Jag kan

höra hur verket låter från mitt sovrum. Jag kan vakna om natten av att kalkugnen krånglar eller av en övertappning i smältuset. Jag kan fysiskt känna hur de sliter för att komma i fatt igen. Jag vet vad det är. Jag har varit kvar där i tjugo år, vet hur det fungerar. Jag vet hur cheferna och ingenjörerna spinger runt och käftar och hetsar. Och jag vet att alla vi grabbar på bryggan eller vid kalkugnen, vet mycket mer om vad som ska till för att lösa problemen och få igång produktionen igen. Jag vet det. De andra vet det. Men vi säger det inte till dem. Vi låtsas som om vi lyssnar. Som om vi håller med. Och hoppas att de går hem snart så att vi kan göra det på vårt sätt. Det rätta. Vi böjer oss som säv i storm. När vinden upphör, reser vi oss upp igen. Inte som den stolta eken som står och bröstas sig i vinden och som ligger med knäckt stam när stormen är över.

Från mitt köksfönster kan jag se röken från Ugn Ett och Ugn Två. Jag kan exakt bedöma kvaliteten på karbiden utifrån färg och mängden rök från skorstenarna. Trehundra liter acetylen. Tvåhundrafemtio liter acetylen. Tvåhundra. Jag vet det. Det finns inte en jävla ingenjör som kan göra det efter mig. Men alla arbetare som står på benen, som har varit tjugo år eller mer på krutverket, vet exakt samma sak. De vet vilka de är. Varifrån de kommer. Vad de ska göra. Vem de tillhör. Och vart de ska gå. Sådan är min lära. Sådan är min Sjumilaskog. Rök. Gas. Stål. Betong. Asfalt. Buller. Kalksten. Koks. Antracit. Karbid. Acetylen. Cyanamid. Dicy. Arbetskamrater. Avdelning 5. Grannar. Familj. Sådan är min värld. Sådan är Sjumilaskogen i Odda. Ser du efter kommer du att se att det är en rörelse från det kalla mot det varma. Nog är det varmt inne på smältverket. Karbiden är cirka 2000 grader när den tappas. Vad temperaturen är inuti ljusbågen vet vi inte. Någon ingenjör säger 4000 grader. Och andra säger tiotusen grader. Det är i alla fall så varmt att vi inte kan mäta det. Vi kan bara gissa. Och även om ingenjörerna räknar och huvud-

dragen i processen är klara för oss så vet vi inte exakt vad som händer när det händer. När bränd kalk, koks och antracit reagerar och blir till calciumkarbid. Det är oklart. Det kan inte mätas. Det är en sluten process. I ljusbågen mellan Söderbergelektroderorna och chargen sker det en magisk process som ingen har full kontroll över. Därför kan det också gå åt helvete. Därför kan vi också få uppleva att få bubblor lyfter hela ugnhelvetet. Som spränger väggarna på ugnhuset. Som krossar rutorna hos Folkabladet och vårt badrumsfönster. Men det är så det är. Våra två ugnar är på tjugofem megawatt vardera. Tillsammans drar de lika mycket ström som hela Stavanger. En stad med hundratusen invånare. Och i smälthuset jobbar vi sjutton man. Plus han som går och drar benen efter sig. Tänk dig det. Nästan tre megawatt per person. Det är fan i mig magi, säger jag dig. Men det mest magiska vid smältverket är kamratskapet. Sammanhållningen oss pojkar emellan, både internt under skiftet, i smälthuset, mellan avdelningarna och i fackföreningen. Att folk klarar att stå samman och hjälpa varandra, så som vi gör i smältverket är fan i mig det mest magiska av allt. Sammanhållning är livets salt, pojkens min. Det att se sig själv i den andre är det som ger livet mening. Ser du människan i den andre, ser du människan i dig själv. Det är det vackra. Det är himmelriket på jorden. Inte att lammet och lejonet ska vandra tillsammans som de kristna säger. Det är otänkbart. Lika barn leka bäst. Och: Alla människor är jämlika, men en del människor är mer jämlika än andra. Så är det. Och också här kommer Aesopos och de norska folksagorna oss till hjälp. Fös ihop lammet eller gåsen med räven eller lejonet så tar det inte lång stund innan lejonet och räven är mätta och nöjda och lammet och gåsen är historia. Känner du till Bengtsons visa? undrade far. I den finns det mesta man behöver känna till om världen. Far började sjunga:

*For et liv på andre siden.
Nei, det tror vi ikke på.
Ej på himmel eller på et helvete.
Og å skremme oss med fan
lykkes aldri for Guds barn.
Nogen satan det tror vi ikke på.
Men en himmel kan vel finnes
for en rallargutt på jord.
Når han vila får
uti sin flickas famn.
Han får kyss.
Han får fler.
Og kan hende noget mer.
Og da glemmer han mødor og besvær.*

Så är det, sa far. Detta är den himmel jag tror på. Det gäller att arbeta hårt. Samarbeta med dem man arbetar med. Inte luras, inte lata sig som om man är någon man inte är. Inte gå runt och luras med för stora skor. Hjälpa den som behöver hjälp. Och ta emot hjälp när man själv behöver det. Det är ingen skam att ta emot hjälp. Det är det genuint mänskliga att ge och ta emot hjälp. Allt detta överdrivna ibsenska skit-snack om att *Ensam är stark* ska du aldrig bry dig om. Det är tvärtom. Ensam är svag. Tillsammans är vi starka. Det är den lärdom vi små människor kan lära av historien. Glömmer vi den läxan är det tack och adjö. Du ska aldrig sticka ut. Du ska stå där. Mitt i massan. Mitt i kollektivet. Mitt bland de andra arbetarungarna ska du stå. Inte längst bak. Men heller inte främst. I mitten, där är det gott att leva. Man ska leva sitt liv balanserat utan alltför stora svängningar varken åt ena sidan eller andra. Inte avvisande och begränsad, men heller inte utsvävande och sjuklig. *Du ska vara en av de många, sådant ska ditt liv se ut.*